

Apoštolská konštitúcia Svätého Otca Jána XXIII. Veterum Sapientia (Šiesta časť)

pápež Ján XXIII.

26. marca 2022 ✙ Cirkev ✙ Encykliky

Apoštolská konštitúcia Svätého Otca Jána XXIII. *Veterum Sapientia* (Šiesta časť)

Zdroj: flickr.com

§ 6. Pretože latinský jazyk je živým jazykom Cirkvi,¹ má sa pripodobniť každodenne narastajúcim jazykovým potrebám, dokonca sa má obohacovať o nové, vhodné a jemu primerané slová rovnomerným a univerzálnym spôsobom a v súlade s génium starobylého latinského jazyka² v rámci normy, ktorú nasledovali svätí otcovia a najlepší spisovatelia nazývaní *scholastikmi*.³ Preto nariaďujeme Posvätnéj kongregácii pre seminárne a univerzitné štúdium, aby sa postarala o založenie⁴ Akademického inštitútu pre latinský jazyk.⁵ Primárnym cieľom tejto inštitúcie, v ktorej treba zhromaždiť⁶ zbor učiteľov, odborníkov na latinský a grécky jazyk pozvaných z rôznych kútov sveta,⁷ bude – nie inak, ako je to v prípade osobitných národných akadémií založených za účelom rozvoja⁸ jazykov jednotlivých národov – spoločne dohliadať na primeraný a súmerný vývoj latinského jazyka⁹ a v prípade potreby obohacovať latinskú lexiku o slová, ktoré sú v harmónii s jej charakterom a vlastnou farbou,¹⁰ a taktiež spravovať latinské gramatické školy všetkých čias, predovšetkým kresťanského veku. V týchto školách budú smerom k plnšiemu poznaniu latinského jazyka, jeho praktického úzu či vlastnej elegantnej formy písomného prejavu formovaní všetci tí, ktorí majú vyučovať latinský jazyk na seminároch a cirkevných kolégiách alebo formulovať dekréty, rozsudky a listovú komunikáciu cirkulujúcu v konzíliách Svätej stolice, v diecéznych kúriách či v úradoch rádov a reholí.

§ 7. Keďže latinský jazyk je svojou povahou, vnútornou štruktúrou a kľúčovým významom oddávna tradovaných autorov úzko spätý s gréčtinou, naši predchodcovia preto mnohokrát nariadili, že je nevyhnutné, aby sa budúci služobníci oltára vzdelávali v gréčtine už od nižších a stredných stupňov škôl. Pokiaľ pristúpia k štúdiu vyšších odborov – zvlášť ak sa budú usilovať o akademické tituly z biblických vied

alebo z posvätnéj teológie – majú byť schopní správne porozumieť a priblížiť sa k prameňom nielen gréckej školskej filozofie, ako ju nazývajú, ale tiež k pôvodným raným kódexom posvätných spisovateľov, liturgie a gréckych cirkevných otcov.¹¹

§ 8. Okrem toho nariaďujeme predmetnému posvätnému konzíliu pripraviť metodický systém výuky latinského jazyka, ktorý nech všetci dôsledne dodržiavajú, aby tí, čo sa ním budú riadiť, mohli dosiahnuť adekvátnu znalosť¹² tohto jazyka a jeho používania. Ak si to vec bude vyžadovať, tento poriadok môže byť odlišne upravený a usporiadaný riadnymi komisiami, avšak jeho podstata sa nikdy nesmie meniť alebo minimalizovať. Ordinári však nesmú uviesť do praxe svoje návrhy skôr, než budú preverené a schválené posvätnou kongregáciou.

12. Našou apoštolskou autoritou prikazujeme a prajeme si, aby všetko, čo sme v tejto našej konštitúcii ustanovili, nariadili, vyhlásili a prikázali, bolo napokon platne, riadne, v úplnosti a trvalo schválené a aby nič, akokoľvek hodné osobitnej zmienky, nemalo právnu silu proti uvedeným nariadeniam.¹³

Dané v Ríme u svätého Petra, dňa 22. februára 1962 na sviatok Katedry svätého apoštola Petra vo štvrtom roku nášho pontifikátu.

Poznámky:

1 Koncept mŕtvych jazykov bol až do novoveku prakticky neznámy. Latinčina sa tešila floridnému postaveniu *linguae francae* (nominatív *lingua franca*, nadnárodný hegemónny jazyk) aj stáročia po páde Západorímskej ríše (namiesto zániku je vhodnejšie hovoriť o kultúrno-politickej transformácii *orbem terrarum*, zemekruhu v objatí rímskej civilizácie). V dobách Veľkej francúzskej revolúcie ašpirovala na latinský trón reč Molièra a Racina. S rozmachom francúzštiny ako jazyka sekulárnej diplomacie rástla averzia desakralizovaného sveta *contra Latinitatem* (proti latinskému jazyku, duchu a kultúre). Kresťanská *Latinitas* vďaka spojeniu s Rímom svätého Petra vyžarovala silnú sakrálnu gloriolu, proces delatinizácie Európy preto potreboval *prima facie* (na prvý pohľad) racionálnu teoretickú bázu. Jej základom bola a je teória o lingvicídii (*linguicidium*, finálna extinkcia a „smrť“ jazyka spôsobená úmrtím jeho posledného rodeného hovorca). Kategórie rodených hovoriacich v zmysle, v akom ich definuje súčasná lingvistika, sa však na klasickú a neskôr cirkevnú latinčinu nikdy nevzťahovali. Latinský jazyk tieto moderné kategórie, naopak, vysoko presahuje a zbavuje ich masky absolutizácie. Josef Foltynovský vo svojom kompendiu z liturgiky (publikácia vyšla v roku 1932 v Olomouci) neváha nazvať latinčinu materčinou duše: „Katolíckemu srdci je to reč (Cirkvi), matky našich duší, tedy reč rovněž materská, jenže ve smyslu vyšším.“ Foltynovský celkom neabstrahuje od zaužívaného termínu mŕtvy jazyk, toto adjektívum však považuje za spoločné synonymum pojmov nemenný (*immutabilis*) a neľudový (*non vulgaris*). Latinčina je zo psycholingvistického hľadiska *moderatrix* (prostredníčka, mediátorka, „zmierňovateľka“), pretože je schopná budovať neviditeľné živé mosty medzi racionalitou a emocionalitou, rozumom a srdcom, zvukom a tichom, teda medzi entitami a danosťami, ktoré moderný človek rád stavia do protikladu. To, čo oživuje (zvlášť, ak hovoríme o upevňovaní svätej viery a intímnom zjednotení s Bohom v modlitbe), v žiadnom prípade nemôže byť mŕtve (v zmysle neaktívne, neplodné, bezduché, *sine anima*). Cirkev preto ústami pápeža Jána XXIII. správne nazýva latinský jazyk živým v Duchu Svätom a poukazuje na jeho vivifikantnú (oživujúcu) dušu. Existenciu duše jazyka (*anima linguae*) si vďaka priamemu pôsobeniu latinskej elokvencie uvedomujú najmä príslušníci románskych (neolatinských) národov, ku ktorým patril aj Talian

Angelo Giuseppe Roncali, budúci Svätý Otec Ján XXIII.

2 Substantívum *ingenium* prítomné v origináli smeruje svojou etymológiou k nehmotnej realite získanej rodením (*in* a *gignere*, rodiť) a nie učením. Pod pojmom *ingenium* si často predstavujeme vrodenú prirodzenosť a duševnú dispozíciu, ktorá nevychádza z nás, ale bola nám udelená. Ušľachtilé nadanie (*ingenuitas*) a božskú iskru, ktorú človek dostáva do vienka a nemôže ju získať výlučne vlastnou vôľou. Pápež je presvedčený, že aj latinčina má svoje vnútorné *ingenium*, ktoré tvorba novej slovnej zásoby spojenej so životom človeka 21. storočia nesmie narušiť.

3 V latinskej pôvodine je akuzatív plurálu *scholasticos* uvedený kurzívou (*quos scholasticos vocant*, ktorých nazývajú scholastikmi). Referuje náš autor o stredovekých scholastických lovcoch múdrosti alebo o tomistoch, dedičoch učenia svätého Tomáša Akvinského? Použitý termín by tomu nasvedčoval, ale nie je to tak. Adverbium *scholastice* sa vzťahuje na rétoriku (rečnícky, rétorickým spôsobom) a substantívum *scholasticus* v antike patrilo učiteľovi rečníctva. Autor poukazuje na majstrovských rečníkov, ktorí odovzdávali svoje umenie generáciám priateľov slova.

4 Na tomto mieste je prítomná konštrukcia označovaná v starších gramatikách ako *accusativus cum gerundivo* (akuzatív s gerundívom, gerundívny akuzatív). Táto väzba sa často vyskytuje pri slovese *curare*, porovnajme známu caesarovskú formulu *pontem faciendum curavit* (dal vystavať most, dbal na vybudovanie mosta). V pápežskom texte stojí *ut (...) Institutum condendum curet* (aby dbal, dbala, postarala sa o založenie príslušného inštitútu).

5 Sen Jána XXIII. o latinskej kultúrno-vzdelávacej organizácii na pôde Vatikánu sa stal skutočnosťou v roku 1976 ako reakcia na radikálny a *in sensu strictiore* (v užšom zmysle) neprirodzený vstup národných jazykov do rímskej liturgie v neprospech latinčiny. Svätý Otec Pavol VI. založil listinou *Romani sermonis* (v latinčine je použitý stredoveký termín gréckeho pôvodu *chirographum*, chirograf) vatikánsku fundáciu *Opus Fundatum Latinitas*, ktorú v novembri 2012 vystriedala jej priama nástupkyňa *Pontificia Academia Latinitatis* (Pápežská latinská akadémia) zriadená Benediktom XVI. Tá pokračuje v diele fundácie *Latinitas*, pod gesciou ktorej vychádzal slávny slovník latinských neologizmov *Lexicon Recentis Latinitatis*. Slovník daroval latinčine nové neklasické slová pomenúvajúce napríklad moderné technológie (internet – *interrete*, World Wide Web – *tela totius terrae* a iné).

6 Konjunktív prézenta pasíva *conflatur* má pozoruhodnú etymológiu. Keďže *flare* znamená dýchať, *conflare* nemožno preložiť inak, než spoločne rozduchávať, rozpáliť oheň, prenesene čistiť spolu v ohni, v niektorých ďalších kontextoch tiež spojiť, zlúčiť plameňom spoločného dychu. Autor nám chce odkázať, že učitelia klasických jazykov majú spoločne roznecovať (*conflare*) a udržiavať oheň poznania. Môže to byť aj subtílna poetická narážka na antické panny-vestálky, ktorých úlohou bolo udržiavať v chráme posvätný oheň a prinášať obety za blaho rímskeho ľudu. Pápež samozrejme neobnovuje pohanstvo, ale používa klasickú terminológiu, pomocou ktorej môžeme hlbšie porozumieť jeho myšlienkam a zámerom. Učitelia majú ochraňovať „oheň“ latinčiny s rovnakou úctou, s akou vestálky v ešte nedokonalom pohanskom religióznom systéme pristupovali k ochrane imperiálneho svätého ohňa. Jeho vyhasnutie bolo pre staroveký Rím zlým znamením.

7 Autor sa priklonil k formulácii *ex variisque terrarum orbis partibus* (z rôznych, rozmanitých častí zeme, sveta, zemekruhu).

8 Jazyková lupa nám zvýrazní gerundívum *provehendae*. V ablatívnom tvare je prítomné už v podtitule tejto apoštolskej konštitúcie, a to opäť vytvára zaujímavú konjunkciu. Teoretická báza pre rozvoj a podporu jazyka – akokoľvek brilantná – potrebuje svoje praktické a inštitucionálne ukotvenie, inak zostane nikdy nehranou partitúrou.

9 *Pontifex* na jednej strane zdôrazňuje nemennú povahu latinčiny, na strane druhej však dáva zelenú jej progresu (*progressio*). Nie je v tom trŅ kontradikcie? Pri superficiálnom čítaní týchto riadkov môžeme cítiť istý antagonizmus. Rozpor zmizne, keď sa do učenia konštitúcie ponoríme o niečo hlbšie. *Progressus* je potomkom slovesa *progredior* (kráčam vpred), ktoré v starom Ríme často zaznievalo z úst vojakov (postup vojska dopredu). Progres nie je pokrok otrávený šípom vybásnenej pseudobudúcnosti, ale *sacrificium*, obeta prinesená s cieľom integrácie perpetuálnej reality (v tomto prípade „srdca“ latinského jazyka) do nových a dynamických historických podmienok. Jadrom pokroku je neporušiť zachované, a až potom zachovať neporušené. Nemennosť v prípade latinčiny nie je akýsi vákuový obal, ktorý nepripúšťa korektnú tvorbu nového vokabulára. *Immutatio* je vnútorná charizma, ktorá nadprirodzene chráni korpus jazyka pred zánikom.

10 Autor zdobí úradný text „marcipánom“ poézie a tento básnický *ductus* (ťah) mu pridáva na sile. Zatiaľ však neexistujú odborné nástroje, ktorými by sme spoľahlivo a exaktne definovali čosi tak abstraktné, ako je farba jazyka. Pápež odchovaný mliekom veľkých tradícií latinskej a talianskej poézie kladie dôraz na augmentáciu (zväčšovanie, rozšírenie, *incrementum*) latinskej lexiky výlučne v súlade s jej vlastnou farbou (v ablatíve *cum colore proprio*). Predstava o chromatickej potencialite latinčiny pripúšťa, hoci len v náznaku, diskusiu o vplyve latinského gramatického koloritu na vizuálnu abundanciu západných mystikov. Jazyk je zotrvačníkom vizualizácie. Extenzívna farebnosť latinčiny prispieva ku generovaniu bohatých mentálnych obrazov, ktoré však treba krotiť pevnou uzdou teológie.

11 Odsek venovaný významu gréčtiny má rímskokatolíckych seminaristov motivovať a inšpirovať, aby spoznávali vzácne duchovné dedičstvo kresťanského Východu a zamilovali si ho s pomocou diaľnice k cirkevným otcom, ktorá má meno *lingua Graeca*. Láska k latinčine je chrbtovou kosťou tohto dokumentu, no sama chrbtica z anatomického hľadiska aktívne kooperuje s ostatnými časťami ľudského tela. Latinská chrbtica má byť pre ostatné liturgické jazyky oporou.

12 Akuzatív *iustam cognitionem* si vyžaduje obsirnejší výklad. *Pontifex Romanus* si praje náležitú, riadnu a primeranú znalosť. Je známe, že adjektívum *iustus* ako *lemma* (heslo) v slovníku „pláva na jednej lodi“ so substantívom *ius* (právo). Znalosť latinčiny a vzťah k nej má rásť v ovzduší starobylého cirkevného poriadku (práva) verifikovaného časom, toto pápežovo pranie však bolo po II. vatikánskom koncile ignorované. Na základe požiadaviek predstavených v tejto apoštolskej konštitúcii uzrel svetlo sveta súbor odporúčaní pre efektívne tradovanie latinskej múdrosti systematizovaný v dokumente s názvom *Ordinationes ad constitutionem apostolicam Veterum Sapientia rite exsequendam* (Ustanovenia, normy, predpisy pre správne uvedenie apoštolskej konštitúcie *Veterum Sapientia* do praxe). *Post Vaticanum Secundum* sa tieto odporúčania, žiaľ, odložili *ad acta*.

13 Pre porovnanie uvádzame preklad bodu 12 *Veterum Sapientia* v anglickom a španielskom znení, pretože záverečná formula dáva celému dokumentu záväzný právny rámeč. Anglická verzia umožňuje nasledovať latinskú syntax pomerne presne: *Finally, it is Our will and command, by Our Apostolic authority, that these things which We have ordered, decreed, pronounced and mandated in this Our Constitution shall stand firm and be in force, ratified in every part, all things to the contrary notwithstanding, even those worthy of particular mention.* Španielsky preklad oproti tomu o niečo viac rozvíja legalistickú koncíznosť originálu: *Cuanto con esta constitución hemos establecido, decretado, ordenado e impuesto, queremos y mandamos con nuestra autoridad, que quede todo firme y sancionado definitivamente, y que ninguna otra prescripción, concesión o costumbre, aun digna de especial mención, tenga vigor en contra de cuanto aquí se ordena.*

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/apostolska-konstitucia-svateho-otca-jana-xxiii-veterum-sapientia-siesta-cast/>